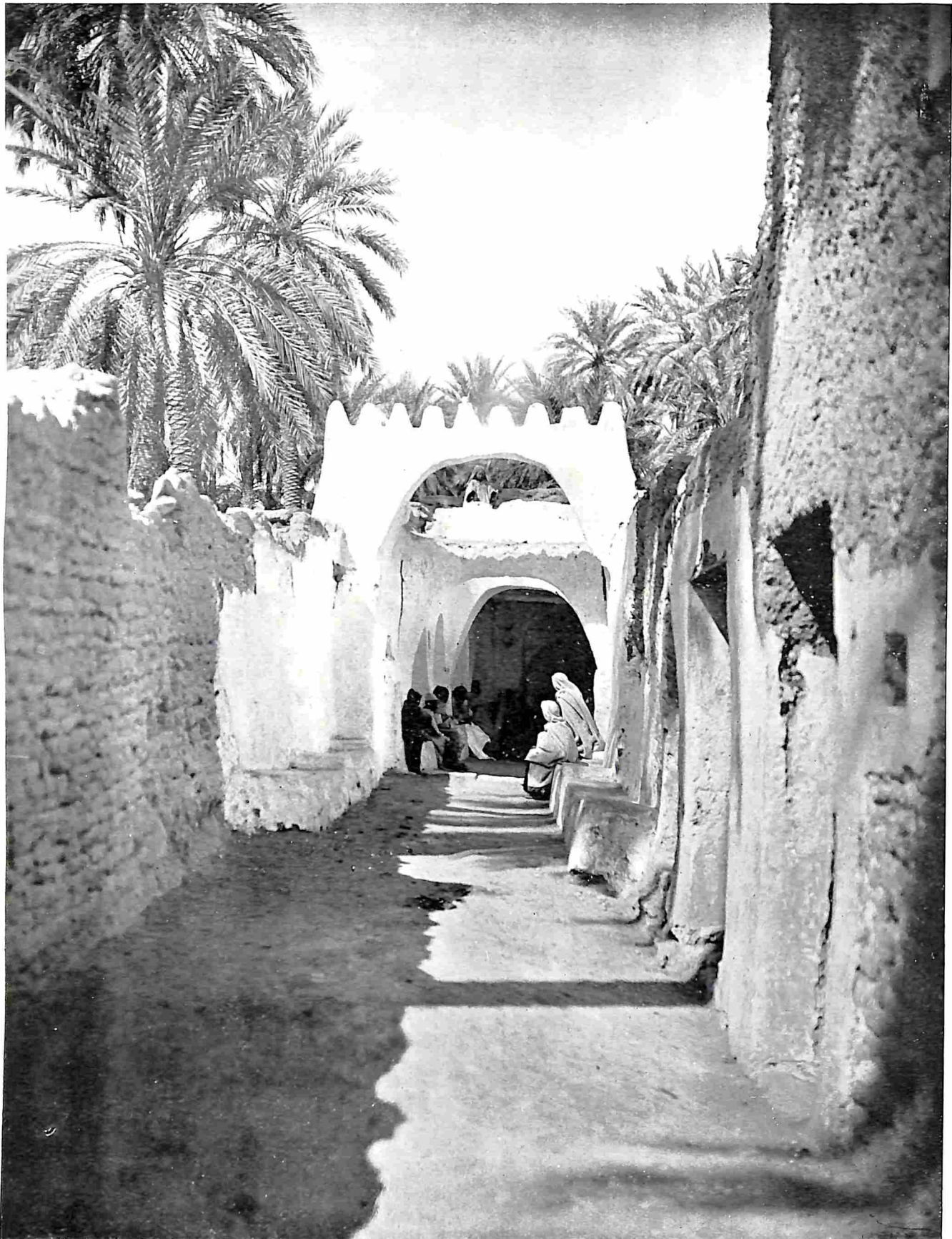


BUITEN

29^E JAARGANG N^O. 24

ZATERDAG 15 JUNI 1935



MARKTSTRAAT TE GADAMÈS
(BIJ HET ARTIKEL: „REIZEN IN TRIPOLI“)



Redactie: Mr. P. J. A. BOOT

DE ZONDEBOK, DOOR J. VAN AMSTEL . . .	BLZ. 278—279
JUNI IN DE DUINEN (GEÏLL.) (SLOT), DOOR M. BARENDRECHT—HOEN	BLZ. 279, 286—288
REIZEN IN TRIPOLI (GEÏLL.) (II), DOOR LUCIE M. PIERSON—FRANSSSEN (ELLEN FOREST)	BLZ. 277, 280—282
INSECTEN VAN DEN WATERKANT (GEÏLL.), DOOR DR. G. BARENDRECHT	BLZ. 282—285
MET DEN WOONWAGEN NAAR BRETAGNE (GEÏLL.), DOOR A. J. D.	BLZ. 284—287

Men gelieve alle stukken voor Redactie en Administratie bestemd te zenden naar Rokin 74—76, Amsterdam. Bijdragen dienen vergezeld te gaan van postzegels voor eventuele terugzending.
Overneming van den inhoud, ook bij gedeelten, is verboden.

DE ZONDEBOK

DOOR J. VAN AMSTEL

FOKKE zat op z'n stoeltje in de dokterswachtkamer om gedurende het spreekuur op te passen.

In het kille, nog onzekere licht van den morgen zaten er al eenige patiënten, ieder met z'n eigen geachten bezig en staarden voor zich uit. Fokke zat ook in gedachten verdiept voor zich uit te staren, maar aan hem zag je wel heel duidelijk dat hij dácht. Hij demonstreerde een diep nadenken. Met z'n strak-ernstige oogjes en de nadrukkelijke groeven om z'n mond zat hij daar, bescheiden, maar toch met een zeker stil gewicht, zwijgend-officieel, als voorpost van den dokter.

De deur ging open en er kwam weer 'n patiënt bij.

„Goeie marrege”, zei Fokke als wedergroet met zulk 'n opmonterenden klemtoon op deze beide woorden, dat het wel leek, of hij daar plotseling iemand tegen het lijf liep, dien hij in jaren niet had gezien. Echter dit was slechts schijn, want bij elken nieuwen bezoeker zei Fokke z'n morgengroet op den zelfden geanimeerden toon.

Hij zat daar al jaren, elken ochtend op z'n plaats in de wachtkamer. Zijn intrede geschiedde nadat eens op 'n morgen met groote brutaliteit 'n geheel schoorsteenstel was verdwenen. Op speciaal aandringen van Mevrouw, die vreeselijk ontdaan was van dit feit, werd Fokke toen als oppasser aangesteld. 'n Voortdurend stil dreigement voor aspirant-schoorsteenstellen-gappers. Zijn kleine, wat triestige figuurtje had niets schrikbaarjagends. Maar stille wateren

In den loop der jaren was het stil-dreigende van Fokke's aanwezigheid gaandeweg afgesleten, want na deze ééne euveldaad deed zich in al dien tijd geen tweede meer voor. Langzamerhand werd hij een altijd behulpzaam geduldig-luisterend manneke, dat af en toe zijn bedachtzame opmerkingen ten beste gaf.

Daar zat hij dan des morgens in den kring van zijn klantjes, maar hij was toch van een andere pluimage, op hem straalde immers iets van de autoriteit van den dokter af. Hij droeg iets met zich mee van het geheimzinnige, dat elke doktersspreekkamer omgeeft.

Hoe kon hij daar, op z'n stoeltje zittend, zoo gansch meeleven met wat hem werd toevertrouwd. Hij schudde dan bij herhaling z'n kopje, alles beamend, alles begrijpend, met telkens ertusschen zijn instemmend ja-ja

Soms hulde hij zich in 'n nadenkend zwijgen, en staarde met z'n verdrietig-ernstige oogjes maar voor zich uit, schudde zacht, in gedachten met z'n hoofd en ontsnapte op die manier aan 'n moeilijk antwoord.

Ja, Fokke was langzamerhand een onmisbaar deel geworden van het doktershuis. Hij dribbelde naar achter, naar de keuken om 'n pakje door te geven, deed bedrijvig open als er boven gebeld werd, en nam dan weer na deze handelingen rustig zijn plaats in, op z'n stoeltje, en kondigde aan als het schelletje van den dokter schilde, wie van de patiënten aan de beurt was. Hij was liefjes en belangstellend als er een kleine meid

aan de hand van 'r moeder binnentrippelde, en wees iedereen nieuwen bezoeker: „U is achter dése dame, of, U is achter dié meneer”

In deze gelijkmatige sfeer viel het als een donderslag bij helderen hemel, dat er des nachts in het huis van den dokter was ingebroken!

Wat er wel vermist werd, 't moest geweldig veel zijn.

In de wachtkamer staarden de gezichten nog meer dan anders vragend naar Fokke.

Er werd druk over gediscussieerd. Men schudde het hoofd. Fantastische cijfers deden de ronde. 'n Jongeman met 'n flambard op z'n krulligen kop sprak het cijfer uit: Wel 'n ton!”

„Ammelaars”, bit-te 'n juffrouw aan zijn overzijde hem tegen, „ammelaars, gá nou gauw, weet je feel wat 'n ton is, hep je 't wel ooit bij mekaar gezien?”

De flambard zweeg maar, afgepoeierd, en keek het venster uit, waar hij in de laag liggende wachtkamer het uitzicht had op passerende beenen.

Fokke zelf was in die dagen veranderd. Hij was scherper en harder van blik geworden. De oude, lang vergeten euveldaad met het schoorsteenstel waarde weer rond, te samen met déze reuzegroote ongerechtigheid. En hoewel er niet de minste reden was voor verdenking van het wachtkamerpubliek, was Fokke de oude niet meer. Hij zat daar of hij op alles bedacht was. Zijn raadgevingen gingen gewoonweg niét door. Hij keek duister en wraakzuchtig voor zich uit.

Soms ontvielen hem als 'n profetische waarschuwing enkele sombere woorden, die hij zonder ze tot iemand in het bijzonder te richten uitsprak:

„Reken maar van yes dat se de bajes indraaie, d'r wordt van alle kanten op se geloerd”.

Hij zei het met 'n felle hardheid in z'n stem, en meer als dreigende aankondiging, dan dat hij ook iemand maar in vertrouwen hiermede nam.

Hij vergat zoo waar soms z'n „U is achter dése dame” . . . en zat daar nu als 'n zwijgende Boeddha, die tot z'n diepe gedachten ingekeerd is.

Hij kondigde weliswaar ieder aan, wanneer het de beurt was om naar den dokter te gaan, maar tusschen nu en vroeger lag 'n duistere afstand.

Zoo had hij dan op een van de ochtenden kort na de inbraak den laatsten patiënt naar boven gestuurd en was bezig wat op te ruimen, toen hij het fluitje hoorde van de spreekbuis: „Of hij even in de huiskamer wilde komen”.

Met z'n gewone dribbelpasje haastte hij zich naar boven, met 'n zeker ontzag de dikbelooperde trap beklimmend, en klopte bescheiden-zachtjes aan de deur.

Toen hij het „Ja” van Mevrouw hoorde, opende hij de kamerdeur, en veegde eerst nog ereis zorgvuldig z'n voeten, eer hij binnentrad.

„Ga zitten Fokke”, zei Mevrouw minzaam.

Fokke ging wat stijfjes op 'n stoel zitten.

De voornaamheid van de groote huiskamer met haar gedempte licht en zware, kostbare meubelen maakte altijd 'n diepen indruk op Fokke.

Er was daar steeds 'n gedrukte stilte, die hem eenigszins bekleemde.

Hij keek dus niet op z'n gemak in het rond en z'n oogjes vestigden zich in afwachting op Mevrouw's gelaat.

De dokter zat in 'n grooten stoel wat dicht bij het raam en keek naar buiten.

„Fokke”, ving Mevrouw aan, „de dokter en ik zijn werkelijk zeer tevreden over je — al die jaren dat je beneden hebt opgepast”.

Fokke spitste z'n ooren. Wat was dat nou, moest ie nou voor dat complementje hier komme? Hij keek Mevrouw met zijn gedweeë oogen aan, niet wetend waar dat heenging.

„Ik heb je hier laten komen”, hoorde Fokke Mevrouw verder gaan, „cmdat — na die afschuwelijke inbraak, er eenige verandering in huis zal komen Je herinnert je natuurlijk Fokke, dat je beneden in de wachtkamer bent aangesteld geworden om op te passen dat daar niets meer zou worden vermist. Nu — verder heeft zich ook werkelijk in al die jaren niets van dien aard voorgedaan, en — ik beweer ook niet dat iemand van beneden iéts met die misdaad heeft uit te staan begrijp je?”

Fokke schudde maar met z'n hoofd, hij begreep 't heelemaal niet hij zat daar in star-luisteren geklonken, doch begrijpen deé hij er niets van.

Mevrouw zweeg even. De dokter kuchte, en zei 'n paar onsamenhangende woordjes

„Maar”, hernam Mevrouw met 'n fluweelige onverzettelikheden in haar stem: „Je kunt toch nooit weten of er vandaar uit niet een of ander individu wel eens poolhoogte in huis zou kunnen nemen, ze hebben namelijk op zulk 'n geraffineerde manier gewerkt — dat je”

Nog steeds begreep Fokke niet waar dat heenging. Hij zat wat klein en in elkaar op z'n stoel en keek maar van Mevrouw naar den dokter.

„Nu wilden we je dit zeggen, Fokke”

Fokke keek op, z'n handen wriemelden wat aan z'n jasje.

„Om tegen alle mogelijkheden gevrijwaard te zijn, zal de dokter 's morgens hier geen spreekuur meer houden. Het wachtlokaal zal ergens anders komen — en, je begrijpt èh dat we je dan niet meer noodig zullen hebben hier om op te passen”

Het was er uit Hij wist het nu

Fokke zat daar als verlamd. Even stormde er door z'n brein 'n lichtende inval: als hij eens als 'n Sherlock Holmes de misdadigers kon vatten. — die lammelingen, die 'm dat gelapt hadden.

Maar dan viel als 'n looden last het besef over hem, dat zelfs dat niets zou geven, want de wachtkamer ging ommers toch weg — en hij was overbodig — overbodig

Hij keek als om hulp naar den dokter maar de dokter keek naar buiten

Hij zat daar stil verbijsterd voor zich uit te staren. Mevrouw, de dokter, de huiskamer alles zag hij onwezenlijk. Hij hoorde, hoe Mevrouw en daarna de dokter nog wat troostwoordjes zeiden en dat hij elke week wel wat zou krijgen

Toen vermande hij zich, stond loodzwaar op. Wat moest hij er tegen zeggen, z'n tong zat vast in z'n mond, hij moest zich er bij neerleggen. Hij stamelde:

„Nou dag Mevrouw, nou dag dokter, dan gaan ik maar” en met z'n gewone dribbelpasje ging hij de kamer uit, deed de deur als altijd eerbiedig-zacht achter zich dicht.

Het was gebeurd — weg —

Hij ging voorzichtig weer de dikbelooperde trap af

De gang keek hem kil, vreemd aan.

Hij hoorde hier niet meer

Dát was zijn huis niet meer

Hoe hij op straat kwam, begreep hij nauwelijks Maar één ding beheerschte hem reuzegroot en angstaanjagend: Alles was uit — hij moest weg —

De wereld was boven hem ingestort.

JUNI IN DE DUINEN

DOOR M. BARENDRECHT—HOEN

(Slot)

IN ons vorig artikel hebben wij geschreven hoe de meeste planten in het Hollandsche duin door watergebrek of door konijnenvraat worden bedreigd en menige lezer heeft misschien den indruk gekregen dat er langs onze kust niet veel bijzonders meer groeit. Gelukkig is dit niet het geval en al zijn de duinen gedurende de laatste eeuw sterk achteruit gegaan, toch zijn er hier en daar, vooral op de eilanden, nog prachtige, min of meer ongerepte stukken te vinden. En daar enkele stukken op Texel en op Voorne in het bezit zijn gekomen van de Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten, zijn tenminste die gedeelten voor de naaste toekomst verzekerd. ☞ Hoe noordelijker men komt, des te ongerepter zijn de duinen gebleven en in de buurt van Castricum, Bergen en Petten-Callantsoog zijn nog wel zeldzame orchideeën te vinden en daar groeit ook nog *Pirola* en *Parnassia*, terwijl ook het vogellevens daar rijker is. ☞ De groeivoorwaarde voor al deze planten is voldoende water en zoodra dit om de een of andere reden verdwijnt, houden zij het niet meer vol. De begroeiing van enkele duinpannen wisselt hier en daar zelfs in droge en vochtige jaren.

Zoo zijn de moeraswolfsklauw, *Lycopodium inundatum*, de zonedauw en het handekenskruid het eene jaar in een bepaald vlakje wel te vinden, het volgend jaar dat een beetje droger uitvalt, komen ze niet te voorschijn. Heel duidelijk blijkt hier dus uit dat al deze planten afhankelijk zijn van het rijzen en dalen van grondwater. Zij hebben over het algemeen geen diep in den grond dringende wortels en moeten dus toe met wat er aan de oppervlakte te vinden is. Zakt dus het grondwater om de een of andere reden, dan zullen de duinpannen verdwijnen en hun weelderige begroeiing zal op den duur plaats moeten maken voor planten, die niet op het grondwater zijn aangewezen, maar toe kunnen met wat er na iedere regenbui in den bodem bewaard blijft. Het is weer het oude liedje, de opeenvolging van plantengezelschappen door de verandering van uitwendige omstandigheden. Zoo zijn er dus twee soorten van planten te onderscheiden, de grondwaterplanten, waartoe o.a. *Pirola*, *Parnassia* en de meeste orchideeën behooren en de z.g. „bodemvochtigheidsplanten”, planten dus, die meer droogte verdragen en niet aan het grondwater zijn gebonden. Hiertoe behooren o.a. het slangenkruid, de toorts, hondstong, *Jacobskruid* en andere planten. Het spreekt natuurlijk vanzelf dat een droge zomer ook op deze planten zeker van invloed kan zijn, op de eene meer dan op de andere. Door de wateronttrekking krijgen nu deze bodemvochtigheidsplanten hoe langer hoe meer de overhand, maar gelukkig zijn er hier en daar nog stukken duin met humusachtigen veenbodem en omdat deze grond voor regenwater min of meer ondoorlaatbaar is, doet de daling van het grondwater hier niet veel kwaad. Het veen werkt als het ware als een vangkuil voor den regen en als op zoo'n plek bovendien nog boomen groeien, in wier schaduw de planten voor sterke uitdroging worden behoed, gaat de vegetatie niet heel snel achteruit. ☞ Zulk een vochtig duinbosch te ontdekken op een duinwandeling in Juni, als er urenlang gewandeld is door het poederdroge zand, is een verademing. Geen knappend mos meer onder onze schoenzolen, maar sappig gras, waartusschen boschviolen en kruipend zenegroen prachtig blauw oplichten. Aardbeitjes staan in bloei, hebben zelfs hier en daar al roode vruchtjes. Misschien hebben we het geluk, *Parnassia* te ontdekken, hoewel de hoofdbloeitijd van deze plant in Juli ligt en we haar dus in Juni, als er nog maar een enkel bloemschaaltje geopend is, makkelijk over het hoofd zullen zien. Dit *Parnaskruid* is een van onze mooiste duinplanten. Ook het wintergroen, *Pirola rotundifolia*, is een plant die nu begint te bloeien. In een rozet van glimmende blaadjes staat de stevige stengel, die bezet is met tallooze roomwitte bloemen, welke een heerlijken geur verspreiden. Maar al schijnen deze bloemen nog zoo te lokken door geur en kleur, veel insectenbezoek hebben ze niet, want honing is er niet te halen, al is er stuifmeel voor bijen en kevers in overvloed en al glimt de stengel nog zoo verleidelijk. Maar ook deze plant weet zich als zooveel andere bij uitblijvend insectenbezoek wel zelf te helpen.

(Slot op blad. 288)



DE DAKEN DER TOEAREG-WONINGEN TE GADAMÈS

REIZEN IN TRIPOLI

DOOR LUCIE M. PIERSON-FRANSEN (ELLEN FOREST)

DE avond viel. De Arabieren kwamen langzaam terug van het graf van een maraboet (heilige), beschermer van hun have en goed, hun graan, vee, familie en vrouwen. In witte en tabakskleurige baracano's schreden ze door de vlakten. De Toearegs met de zonen hunner zusters, de toekomstige familiehoofden, want bij de Toearegs heerscht nog het matriarchaat en de zoon van de dochter wordt familiehoofd. De kolonel legde uit, dat dit zijn oorzaak vond in hun eeuwig Nomaden-leven. Om zeker te zijn van het bloed werd de zoon van de dochter hoofd van de Kabylle (stam). ☼ We hadden een genoeglijke tafel, — een woestijn-diner; bouillon, rijst met droge champignons, gebraden wilde kalkoen, de prachtige woestijnvogel, sla uit den met zorg en moeite vochtig gehouden tuin van den kolonel, een pudding van gerst en gebrande suiker, dadels, vijgen, amandelen en wijn uit de vlakte. ☼ S. E. Balbo heeft alles keurig voorbereid — ook onze volgende étape naar Gadamès, de zwaarste, want de weg is pas tegen Februari gereed en wij volgen den karavaanweg. ☼ Den 20sten Januari werd ook hier te Naloet een hotel geopend, een juweeltje — modern, comfortabel — met uitzichten op de Tsjefara (vlakte) en op het verlaten Castello. ☼ Wanneer we hier terugkomen, moeten we, als alle gasten, in het hotel logeeren en om het beetje comfort meer zullen we de heerlijke sfeer van de „Mess” en de kleurige woestijnverhalen missen. Verhalen van verborgen schatten, van dorsttragedie, van vrouwenroof en dolle liefde, verhalen van oorlogen tusschen Berbers en Arabieren, tusschen Toearegs en alle andere stammen. ☼ En inplaats van de sonore Arabische namen zullen we hooren: „Were you in Rome?” ☼ „Rome? I don't remember. We saw so much in 10 days since we left Amsterdam harbour. Oh, just wait . . . yes, we were in Rome — you remember the place where I bought my dear pink stockings”. ☼ Zwart stonden de gedaanten van kolonel en officieren in den fluweelen nacht. — vrienden van een paar dagen, vrienden voor eeuwig, omdat de woestijn, de groote, ons samenbracht. ☼ „Opletten nu, we komen in het gebied der gazellen. Over een half uur is er een beetje licht — dan zult ge ze zien . . . ze komen 's morgens grazen en gaan dan de Dzijbel (het gebergte) in om pas 's avonds terug te komen voor hun tweede portie”. ☼ Even voorbij Naloet passeerde een karavaan Toearegs, die kwam van Garaet Hamed uit het barre steengebied, de zône waar niets groeit, niets leeft. ☼ „Van waar?” ☼ „Waarheen?” ☼ Een kort antwoord en dan

(II)
 stilte — en elk gaat zijns weegs. ☼ Stilte! De woestijn duldt geen geklets, men spreekt er alleen wanneer men iets te zeggen heeft. Onze geleider — kapitein der karabiniers — de chauffeur, wij —, we leefden in felle, gespannen afwachting van den komenden dag. ☼ En opeens, bij 't eerste gloren, teekenden ze zich af tegen den horizon, schijnbaar zoo groot als kameelen, een kudde gazellen, misschien 200 of 300. ☼ Eerst kwamen ze op ons af — maar toen we stopten, renden ze voor den wagen uit, hun blanke buikjes wit en bewegend als zeeschuim op het gele strand. ☼ Vluchten wilde kalkoenen vlogen op, de hemelsblauwe halzen gerekt, de zwart-bruin-witte vleugels in langzame vlucht; patrijzen, zilveriger en kleiner dan de onze en witte vogels en kardinaaltjes. ☼ De dag gloorde op en de dzjibli woei fel. ☼ We bereikten nu langzamerhand het gebied waar vegetatie schaarscher is, om te eindigen in de Hamada — de troostelooze, waar niets is dan zand en kleine steenen, eindeloos, hopeloos! ☼ Nog een paar kudden gazellen. Vervolgens schapen en geiten met hun herders — en dan, op 68 km van Naloet — niets meer dan de Hamada, het steengebied, uren en uren en nóg eens uren over een wanhopigen karavaanweg met enorme gaten. Wie na 20 Januari komt, met de groote Pullman-cars, vindt een weg als een biljard, dien gouverneur Balbo dan opent, hotels en comfort. Hoè we hen benijd hebben, die later komen, tijdens onzen rit! Maar nu, in de kleine kamer van 't Castello te Gadamès, zijn we blij, dat we vooruit dit geluk betaald hebben met 9 uur schokken, blauwe plekken, honger en angst het spoor bijster te zullen raken; want Gadamès, de schoone, heeft recht op offers van die haar eenzaamheid geweld aandoen. ☼ Gadamès (de franschen zeggen Radamès) was eens wat Brugge voor België, Pisa voor Italië was; de stad die het economische leven van alles Sahara voorziet. ☼ Met haar gebarsten muren, waaruit de „vette hen” (een vetplant) de thym en onbekende woekerplanten groeien, is ze als een smaragden ring in de dorheid van de woestijn. Alles aan en in haar is beknopt, zelfs haar oase. ☼ Gadamès, de gelukkige, de waterrijke, waarnaar alle karavanen die van 't Zuiden, van Tsjaad, naar Tripoli trekken, verlangend uitzien. ☼ Zelfs de zwijgende, strenge, gesloten Nomaden, die na dagen van brandende zon tusschen hun vreugde niet verbergen. ☼ Gadamès . . . stad der eeuwige stilte, want in de nauwe straten, waaroverheen de

huizen gebouwd zijn en waar nooit meer licht komt, dan dat wat 'n klein open plaatsje hier en daar toestaat, is een stad zonder leven. ☼ In de straten zijn alleen hier en daar deuren van palmhout met enorme sloten en sleutels van 25 tot 30 cm, die meestal er aan hangen, want Gadàmès kent geen zonde. Er zijn geen boeven en geen dieven. Het volk is zóó vredig, dat ze Toearegs hebben moeten laten komen uit het verre Toemboektoe om hen te verdedigen. ☼ Ze vechten niet, drinken niet en stelen niet en hun handel is ruilhandel. ☼ De vrouwen komen maar eenmaal per jaar uit haar huizen,

op den verjaardag van den Profeet. Ze komen ook nóóit beneden. Beneden wonen de mannen, onder de voorraads-kamer, op de eerste verdieping de vrouwen, die leven op haar terrassen, welke alle onderling verbonden en van kleine muurtjes voorzien zijn.

☼ Alles is er klein, nauw en grauw. ☼ Beneden, vóór de moskee, zijn kleine hollen, de ingang iets grooter dan van een hondenhok, een heele rij. Dat zijn de baden. Eens door den ingang gekropen, is er net plaats genoeg voor een man om recht op te staan. De badhokjes hebben geen deur, de baders hangen hun baracano's ervoor. 't Water loopt overal . . . En de profeet gebiedt de abluties, 3 × per dag. ☼ Donkere straten —

nauwe doorgangen, waar we soms voor 'n ezeltje of een geit moeten uitwijken, helverlichte pleintjes, waar, als een godswonder, een groote moerbeiboom groeit en dan opeens staan we voor den blinden watercontroleur. Denkt u zich een

ovale opening van ± 1 m hoog en 75 cm breed en 1 m diep. Daarin, gehuld in een samenstel van gaten en scheuren en wol, een gehurkte man, een blinde . . .

☼ Daar is de bron. Zonder op of om te zien doet hij zijn vreemde werk. ☼ Deze bron is het die alle diepliggende tuinen van water voorziet. Elk heeft recht op een zeker aantal uren water. Nu hangt

onder de opening van de bron een emmertje met een gat dat in drie minuten leeg loopt. Twintig emmertjes is dus één uur. Aan een spijker hangt ook een bos raffia. Voor ieder emmertje legt nu de blinde voorzichtig een knoepje, om zijn geheugen te hulp te komen. Wát gebeurt er nu? Arabieren hebben niets te doen, maar zijn jaloersch op hun water. Elk zit nu, tegen den tijd dat zijn beurt komt, bij zijn sluisje, dat toegang geeft tot al de kleine kanaaltjes van zijn tuin. R. heeft nu b.v. recht op 1½ uur water. De blinde telt 30 versch gemaakte knoopen en laat dan bij de 29ste een strootje vallen. Die aan de beurt is, ziet het strootje en sluit zijn sluisje, waardoor het water nu bij zijn buurman vloeit. ☼ Van kind af heeft de blinde dit gedaan en een volgende blinde wacht al op zijn dood, om de plaats in te nemen. Na 12 uur

neemt een andere blinde de taak over. Een wonderlijk, suggestief tafereel. Iets dat buiten onze wereld en buiten elke wereld staat. ☼ Onvergetelijk zijn onze wandelingen door de nauwe, overdekte straten zonder licht, waar onze kapitein een lucifer aanstak als hij een verhooging in 't plaveisel wist. ☼ Een vreemde geur van rozenolie en afval, faecaliën en Oostersche reukwerken, die de vrouwen gebruiken en die, inplaats op te stijgen, scheen neer te dalen langs de smalle trappen van hoogstens 60 cm breed, met treden van 40 à 50 cm hoog. Opeens een koele bries. Een plaatsje, met een



HET LEVEND UURWERK BIJ DE BRON

moerbei en in de muren, die het omsloten, wonderlijke figuren — waarvan de sterkste invloeden Egyptisch en Turksch zijn. ☼ Een zonderlinge verfraaiing, die ook voorkomt in de gewelven der Hôtelgangen, waarvan het versieren geheel aan de inboorlingen is overgelaten. Stukjes glas, scherven van gebroken borden of potten, willekeurig aangebracht, maar die toch een echt Oosterschen indruk maken. 't Hôtel is het eenige gebouw in de stad, dat vrij staat, licht en lucht heeft. In de stad zelf is alles somber, behalve de paar kleine pleintjes. Het leven speelt zich in het halfduister af — niet het vrouwenleven, want de vrouwen leven op de terrassen —

daar is haar stad, waar nooit een man komt. ☼ De autochthonen van Gadàmès hebben sedert eeuwen de reputatie de beste, sluwste kooplui uit de woestijn te zijn. Bij hen was het groote kruispunt voor de karavanen van Tsjaad, Toemboektoe, Nigerië en den Congo. De auto's, de nieuwe wegen, het heeft alles veel bijgedragen tot hun val. Nu gaan velen uit Gadàmès naar de groote handelscentra, waar auto en treinen zijn en richten er kantoren op voor import en export — want handel zit hun in het bloed — en om aan die liefde te voldoen lijden ze hun vreeselijk heimwee naar de woestijn en naar hun heerlijke oase en de Toearegs



HET MEERTJE VAN DE BRON IN DE LOMMERRIJKE OASE GADAMÈS

naar hun „Es-snan”, de heidensche afgodsbeelden, waarop de Italianen een wit kruis geschilderd hebben, dat zij niet zien, omdat ze het niet zien willen. ☼ Die „Es-snan” lijken op „Menhirs” — twee zijn het er, vlak bij het dorp der Toearegs, even buiten de poorten van Gadàmès. In de „Akals”, de bijeenkomsten der vrouwen, schijnen eindeloze legenden en zangen deze monumenten te verheerlijken, waarvan niemand den oorsprong kent. ☼ Jammer genoeg konden we het zonderlingste huis van Gadàmès niet van binnen zien, want de eigenaar was in Tripoli. Natuurlijk groote zalen, met een vierkante opening in het dak voor licht en lucht, dat hebben ze alle. Merkwaardig is hoe gezorgd is dat nooit te sterk licht kan binnendringen. Meest helpt gekleurd glas daartegen, maar bij de rijken vindt men albast.

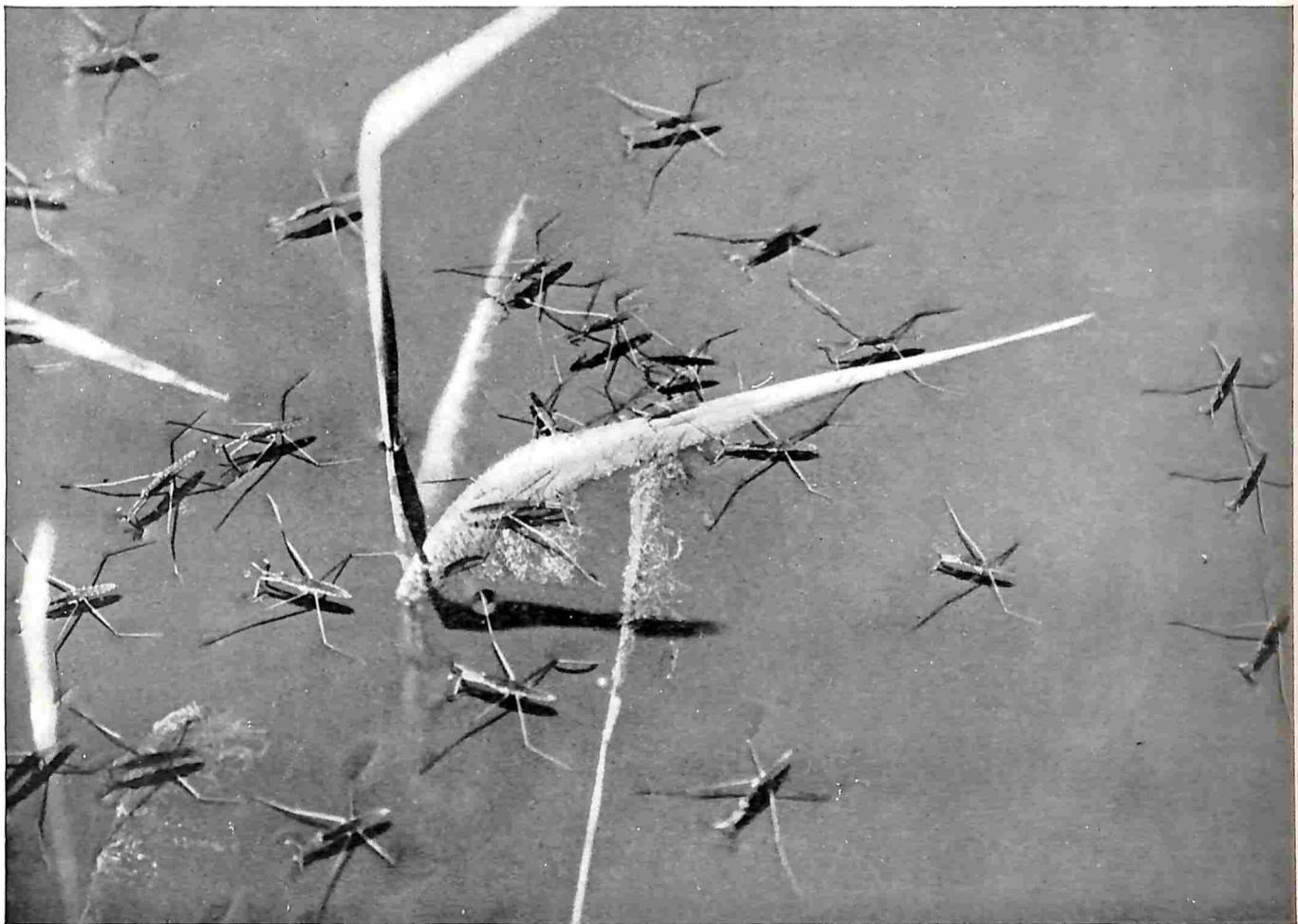
Dat huis, werd ons meegedeeld, was vol van de meest exotische dingen¹⁾. Dure ivoren, geslagen zilver, goud, edelstenen, bewerkt leer en hout en daartusschen lucifersdoosjes en limonadefleschjes, uit den tijd dat deze voor 't eerst hun weg naar Gadamès vonden. ☼ „Jammer dat u dat huis niet kunt zien. U zoudt er de oude zilveren vazen gevonden hebben, die betaalmiddel waren, omdat geld hier heel lang onbekend is geweest.” „El Fras!” „El Fras!” roept een jongetje. „Dat is de bron waaraan een aardige legende verbonden is. Als ge even wacht roep ik een ouden Gadamees, die lang in Tunis gewoond heeft en uitstekend fransch spreekt. Laat die het u vertellen”. Een paar woorden in vlot Arabisch en iets blootvoetigs in fantastische vodden holde weg en kwam even daarna terug met een oerouden Arabier. ☼ „Ah, Madame, la source! Lang, lang geleden kwamen uit verre landen blanken naar ons Gadamès en bouwden er een grooten tempel voor Maria, Moeder van Jezus. Maar toen in het jaar 23 van de Hegira de machtige Okba el Nafi met zijn Arabieren Gadamès nam, liet hij eerst den tempel afbreken en bracht den Mohammedaanschen godsdienst. Maar niemand wilde in Mohammed gelooven, tot de machtige aan Allah om een wonder vroeg. Nauwelijks had hij het gezegd, of de stoom sloeg uit de bron, die nu zoo heet is dat we het water moeten afkoelen voor we het kunnen gebruiken”. ☼ „Zijn de Toearegs ook Mohamedanen?” ☼ De oude lachte: „Hebt u de Es-snan gezien? Dàt zijn hun echte goden. In hun hart bidden ze tot hen, al doen ze zooals wij. De Toeareg is géén Arabier. Wij gelooven dat zij van uw ras en alleen bruin zijn door de zon. Ze werken graag, net als de blanken en ze vechten graag”.
(Slot volgt)

INSECTEN VAN DEN WATERKANT

DOOR DR. G. BARENDRECHT

BIJ een vorige gelegenheid hebben wij een en ander verteld over de soms zeer merkwaardige zwerftochten, die enkele diergroepen van watertot landdieren hebben gemaakt en omgekeerd. Van die veranderingen weten de insecten ook mee te praten. Oorspronkelijk zullen de gelede dieren ongetwijfeld waterdieren zijn geweest, zeedieren wel te verstaan. De schaaldieren b.v. zijn dat nog en hun vermoedelijke voorouders, de borstelwormen, grootendeels ook. Maar even zeker is het, dat reeds de alleroudste en allerprimitiefste insecten echte landdieren zijn. Dat blijkt vooral uit de ademhaling, die verzorgd wordt door een stelsel van buizen, tracheeën genaamd, dat even speciaal is ingericht op een verblijf in de lucht

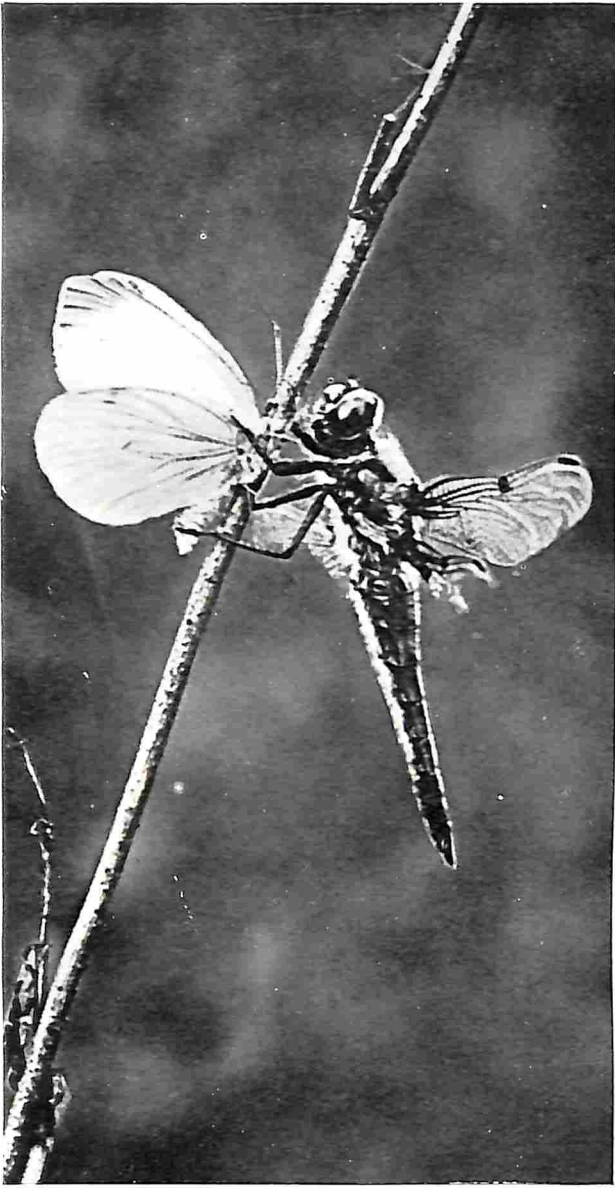
als onze longen. ☼ Echter behoeft het bij de universele verspreiding van de insecten geen verwondering te baren, dat ook het water secundair weer door hen veroverd is. En dan spreekt het wel vanzelf, dat in ons waterrijke landje de insecten, die op de een of andere manier met het water te maken hebben, rijk vertegenwoordigd zijn. ☼ De echte waterinsecten zijn wel die, welke hun geheele leven op of in het natte element doorbrengen. Op of in, immers een enkele blik op een van onze onvolprezen slootjes-inhet-voorjaar — verzekerde niet de vroegere directeur van de Rotterdamsche diergaarde, wijlen Dr. Büttikofer, bij zijn vertrek naar zijn Zwitsersche vaderland, dat hij daarvoor ieder voorjaar naar Holland terug zou willen komen — toont ons reeds allerlei gedierte, dat zich even gemakkelijk over de oppervlakte van het water voortbeweegt als wij over den beganen grond. En gaan wij onderzoeken wat er onder dien waterspiegel aan insecten leeft en krioelt, dan komt er nog veel meer voor den dag. ☼ De insecten, die de oppervlakte zelf tot hun verblijf gekozen hebben, zijn de schaatsenrijders en de draaikevers. De schaatsenrijders, hoewel tot verschillende soorten en zelfs tot verschillende geslachten behoorend, vormen zoo'n kennelijk type, dat geen verwisseling met andere insecten mogelijk is. Het lange, dunne lichaam van die wantsen komt zelf meestal niet met het water in aanraking, doch wordt geheel gedragen door de lange, dunne pooten, wier uiteinden ieder zoo weinig druk te verwerken hebben, dat ze voldoende steun vinden in de oppervlaktetension van het water. Het vliegvermogen is bij deze dieren geheel verloren gegaan, maar in rusteloze bedrijvigheid schieten zij voort over het wateroppervlak, de meeste werkelijk als boven beschreven op het water loopend, andere, die met hun romp op het water liggen, meer roeiend met midden- en achterpooten. Maar alle zijn ze uit op een prooi, die bestaat uit andere insecten, welke vast-



SCHAATSENRIJDERS

(Foto's K. O. Bartels uit „Belauschtes Leben.” Uitg. Verlag H. Bermuhler, Berlijn)

1) Zie de afb. in het volgend nummer.

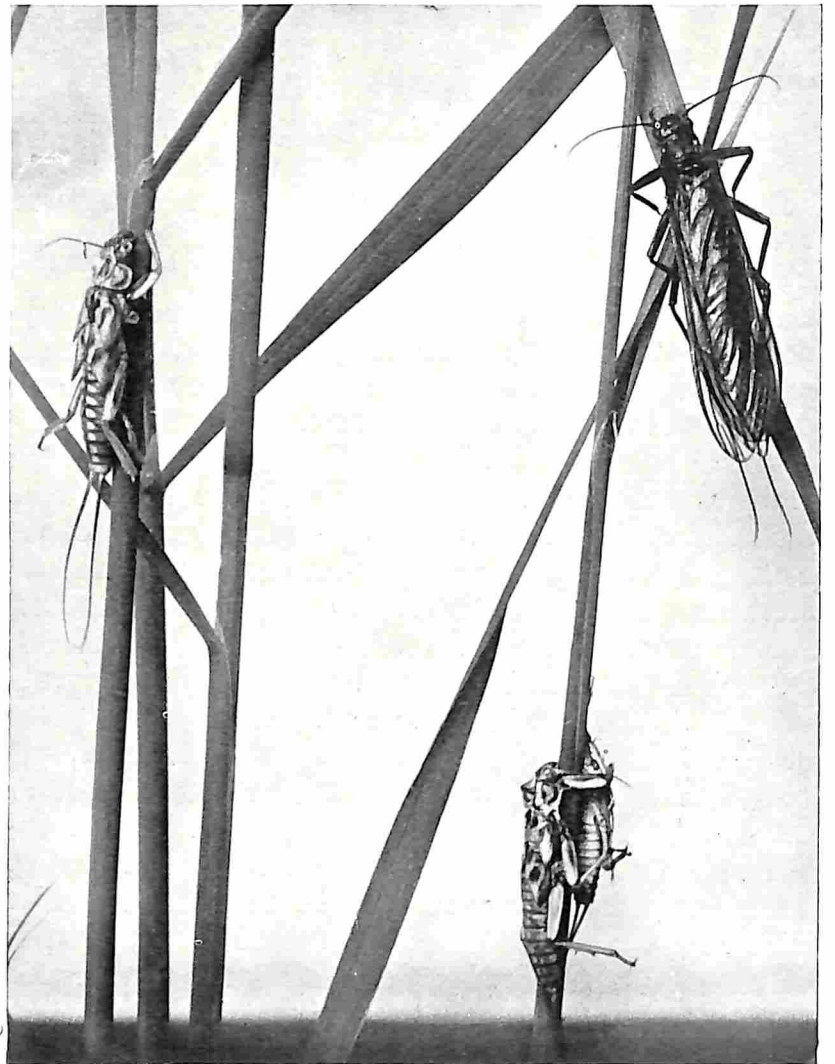


LIBEL. EEN WITJE VERSLINDEND

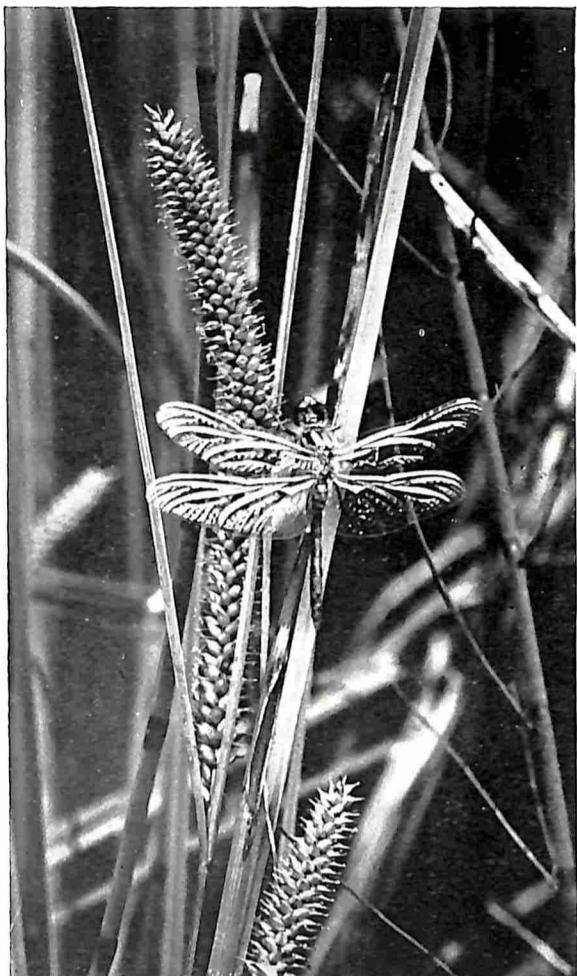
de inrichting van hun oogen, die op een eigenaardige manier in tweeën zijn verdeeld, en wel zoo, dat één gedeelte is ingericht voor het zien in de lucht, terwijl het daaronder gelegen deel optisch aan het water is aangepast. Zoo draaien ze in voortdurende rusteloosheid voort, steeds met één paar oogen boven water en een tweede paar er onder, zoodat hun wel niet veel ontgaan zal. ☼ Van de draaikevers op het water tot de echte watertorren onder water il n'y a qu'un pas. Maar om daar iets van te zien te krijgen, moeten of het toeval of schepnet en aquarium te hulp komen. Als we de vele kleine torretjes, die in onze poldersloten verblijf houden, buiten beschouwing laten, komen wij al gauw tot de conclusie, dat waterkevers bijzonder groote kevers zijn. De pikzwarte watertor wordt met zijn 5 cM lichaamslengte eigenlijk door geen anderen kever van onze fauna geëvenaard en de geelgerande waterroofkever telt ook al mee onder onze allergrootste kevers. De larven van de waterkevers zijn ook evenredig groote en griezige dieren met geweldige kaken, waarmee zij zelfs kleine vischjes te lijf gaan. Maar over die waterkevers en vooral over de pikzwarte watertor met zijn merkwaardigen nestbouw komen we later nog wel eens te spreken; nu gaat het meer over dieren, die zoo aan den waterkant direct te zien zijn. Daaronder kunnen tot op zekere hoogte ook een paar wantsachtige dieren gerekend worden, die zich nogal eens dicht aan de oppervlakte vertoonen. Dat zijn de waterscorpionen en het bootsmannetje. De waterscorpioen is dadelijk te herkennen aan de lange, dunne adembuis, waarin het achterlijf uitloopt en waarmee hij telkens even aan de oppervlakte komt om adem te halen. Want, en daar moet

gegrepen en uitgezogen worden. ☼ Meer echte waterdieren, maar toch ook sterk aan het oppervlak gebonden, zijn de draaikevertjes, de schrijverkes van Gezelle. Zij liggen met hun geheele lichaam in het water en gebruiken hun pooten alleen om te roeien. Dat ze al meer dan de schaatsenrijders echte waterdieren kunnen worden genoemd, blijkt o.a. uit

vooral nadruk op gelegd worden, al deze volwassen insecten, die zulke echte waterdieren lijken, ademen als echte landdieren, ook de kevers. Alle moeten van tijd tot tijd boven komen om een verschen voorraad lucht op te doen, die zij dan op verschillende manieren op of in hun lichaam meevoeren. Vaak gebeurt dit tusschen de haren van de buikzijde, waardoor b.v. de pikzwarte watertor aan de onderzijde heelemaal verzilverd lijkt. Nog mooier vertoonen dat de waterspinnen, waarbij het geheele achterlijf in één groote luchtbel is gehuld. De waterscorpioen echter pompt telkens zijn tracheeënstelsel vol met verse lucht en kan dan weer een heele poos onder water blijven. Het bootsmannetje is voornamelijk beroemd om de buitenissige manier waarop het zwemt. Dat gebeurt n.l. ondersteboven, waaraan het dier ook den naam rugzwemmer te danken heeft, en bovendien in schuinsche richting. ☼ Veel talrijker en eigenlijk voor ons veel belangrijker dan de insecten, die als volwassen dier in het water leven, zijn de soorten, die daar alleen hun jeugd in doorbrengen en later, als imago, het lucht-ruim kiezen. Daaronder zijn natuurlijk de muggen de bekendste en meest gevreesde. In alle mogelijke kleine stilstaande binnenwatertjes zijn in de zomermaanden de larven van de echte steekmuggen of muskieten, waartoe ook de malariamug behoort, in grooten getale te vinden. Om die te zien is het gebruik van een schepnet overbodig, want de muggenlarven houden zich, net als de draaikevers, aan het oppervlak zelf op. Of eigenlijk net precies anders dan de draaikevers; zij blijven n.l. in hun geheel onder water en raken den waterspiegel slechts aan met het einde van de adembuis, die zich weer achter aan het achterlijf bevindt. Zoo hangen ze letterlijk aan de oppervlakte, de geringe kracht, uitgeoefend door de oppervlaktetension aan de bijna microscopisch



PERLA'S



RUSTENDE LIBEL

kleine opening van de adembuis, is al voldoende om het dier zwevend te houden. Zoolang ze daar stil hangen, vallen zij niet erg op, maar dat wordt wel anders, wanneer zij in beweging komen, wat meestal het geval is nadat het water in beroering is gebracht. Die verplaatsing gaat gepaard met een eigenaardige, kronkelende beweging, die wel het beste herkenningsteeken van de muggenlarven oplevert. Van het feit, dat ook hier een adembuis aan den waterspiegel uitmondt, maken de malariebestrijders gebruik als zij het water met een laagje petroleum of paraffine bedekken. Die olieachtige vloeistof sluit dan de ademopening van de lucht af, waardoor de dieren te gronde gaan. ☼ Hoe talrijk de steekmuggen ook kunnen zijn, de dichte wolken, die op warme zomeravonden in de lucht staan te „dansen”, behooren tot een heel andere groep, waarvoor we eigenlijk geen goeden Hollandschen naam hebben. „Dansmuggen”, zou nog zoo gek niet zijn, „vedermuggen” kan ook wel, naar de gepluimde sprietten van de mannetjes. In huis zitten die dansmuggen vaak tegen de ramen: vele soorten zijn groen, andere, grootere, zwartgrijs, maar alle zijn ze te herkennen aan het ontbreken van een zuignuit en aan de naar voren uitgestrekte voorpooten, waaraan zij hun Latijnschen naam Tendipedidae danken. Behalve de fietser, die er zijn oogen en neus vol van krijgt, stellen ook en vooral de hydrobiologen belang in die Tendipedidae, want door hun massaal optreden vormen de larven een belangrijke factor in de levensgemeenschap van het zoete water. Er zijn dan ook groepen van die muggen, waarvan de larven beter bekend zijn dan de imagines. Trouwens, ook de steekmuglarven worden met vlijt bestudeerd en aangezien het daar vooral aankomt op de groepeerings van de vele lange haren, waarmee het lichaam bedekt is, hebben die het nu al zoover gebracht, dat al hun haren een naam of ten minste een nummer dragen. De Tendipedidenlarven vormen in één opzicht een unicum in de insectenwereld en wel daarin, dat zij rood bloed hebben. De haemoglobine is hier echter niet aan bloedlichaampjes gebonden, zoals bij ons, maar opgelost in de bloedvloeistof. Wie dus in een sloot of ander zoetwater kleine roode „wormpjes” vindt, heeft gewoonlijk te doen met de larven van die dansmuggen. ☼ Behalve muggenlarven ko-

men in het zoete water ook nog vliegenlarven voor en dat nog wel van heel opvallende vliegen. Zoo leven b.v. de bekende „blinde bijen”, ruige zweefvliegen, die 's zomers allerwege te vinden zijn, in hun jeugd in het allervuilste slootwater. De larven zijn de z.g. „rotjes”, korte ronde dieren met een langen staart, die natuurlijk weer niets anders is dan de adembuis. ☼ Al de tot nu toe genoemde larven, met uitzondering van die der Tendipedidae, deelen met de waterkevers en -wantsen de eigenschap, dat zij aangewezen zijn op de zuurstof van de lucht, wat hen eigenlijk tot waterdieren van den tweeden rang stempelt. Er zijn echter ook vele insectenlarven, die door het bezit van kieuwen of daarmede in functie gelijk te stellen organen, in staat zijn, de in het water opgeloste zuurstof op te nemen. Hiertoe behooren, om met de voornaamste orden te volstaan, de larven der libellen, der schietmotten en der haften. ☼ Om maar met de minst bijzondere te beginnen, de larven van de haften, die meestal in stroomend water leven, dragen aan hun achterlijf ter weerszijde een reeks z.g. traan- cheekieuwen, platte aanhangsels, waarin zich talrijke adembuisen vertakken. Geheel op dezelfde manier als bij de kieuwen van visschen kan de in het water opgeloste zuurstof door de dunne wanden diffunderen en zoo in het bloed worden opgenomen, terwijl het koolzuur den omgekeerden weg volgt. Deze dieren behoeven dus nooit boven te komen om adem te halen. De volwassen insecten zijn vooral goede bekenden van hen, die in de buurt der groote rivieren wonen. Op warme zomeravonden komen ze bij duizenden te voorschijn, heel teere, witachtige dieren met drie lange staartdraden, die zich zoo gauw mogelijk ergens op neerzetten om voor de laatste maal te vervellen en dan weg te vliegen. Wie op zoo'n avond uit roeien gaat, ziet ten slotte boot en bemanning letterlijk bedekt met de fijne witte huidjes, waar de dieren uitgekropen zijn. Het algemeenst zijn de kleine soorten, in vroeger tijden moet ook de groote soort, waar Swammerdam zijn beroemde beschrijving van maakte, aan de groote rivieren in enorme massa's zijn voorgekomen, maar nu zoeken we daar al jaren



Foto F. Hausbrand

MET DEN WOONWAGEN NAAR BRETAGNE. QUIMPERLÉ



Foto's F. Hausbrand

BIJ ST. MAURICE. EVEN VOOR DE VLOED IN DE LAÏTA ZIJN HOOGSTEN STAND BEREIKTE

te vergeefs naar. De haften zijn echte „eendagsvliegen”, de meeste soorten leven maar enkele uren. ☼ Van veel meer bekendheid zijn de libellen. Alleen reeds de verscheidenheid van namen, waarmede de verschillende vormen worden aangeduid, zijn al een maatstaf van hun populariteit. „Juffertjes” zijn meer speciaal de teere kleine blauwe, groene of roode soorten, die zoo'n eigenaardige fladderende vlucht hebben. „Libellen” slaat vooral op de platte soorten, waarvan enkele in het mannelijk geslacht zoo mooi blauw berijpt zijn en andere in ongeloflijke hoeveelheden kunnen „trekken”. Ook worden die wel „korenbouten” genoemd, welke naam ook van toepassing is op de reusachtige Aeschna's, waarvan onze fauna

ettelijke bruine of groene soorten rijk is. Dat zijn wel de reuzen van hun familie. „Glazenmaker” heeten ze overal, al worden daar ook de langpootmuggen wel mee aangeduid. ☼ De libellenlarven zijn echte waterdieren, die al de niet te zeer vervuilde zoete wateren onveilig maken. Het zijn al even groote roovers als de larven van de watertorren. Met hun merkwaardig gevormde onderlip, die in alle dierkundeboeken staat afgebeeld, vangen ze al wat ze maar machtig kunnen worden. Sommige afdeelingen ademen op dezelfde manier als de larven van de haften met behulp van tracheekieuwen, maar bij andere soorten vinden wij een uiterst merkwaardige inrichting. Daar wordt telkens de einddarm volgepompt met water, de daarin rijkelijk aanwezige tracheeën nemen zuurstof op en staan koolzuur af en na een poosje wordt de darm weer leeggespoet, niet langzaam maar met kracht en geweld, zoodat het dier meteen een eind vooruit schiet. ☼ Veel zeldzamer dan al deze dieren zijn de perlariën, eigenlijk hooren die meer in bergbeken thuis, waar de larven zich onder steenen verschuilen. Maar die wateren zijn hier slechts schaarsch vertegenwoordigd en de insectenwereld van de polderwateren en rivieren is te rijk en afwisselend om daar erg over te treuren!



BIJ ST. VALÉRY

MET DEN WOONWAGEN NAAR BRETAGNE

ALVORENS met een woonwagen op reis te gaan, doet men goed eenige exercities in het manoeuvreren er mee te houden. Vóóruit rijdend gaat alles gemakkelijk genoeg, de aanhangwagen spoort zuiver mee, alleen moet men er om denken, dat de bochten ook aan den buitenkant niet te krap genomen worden. De woonwagen steekt naar achteren twee meter over de wielen uit (meer mag niet volgens de wet) en komt dus bij een scherpe bocht eenigszins buiten het spoor. ☼ De moeilijkheid zit hem echter in het achteruitdraaien. Wanneer men beroepschauffeurs met een vrachtauto met aanhangwagen bezig ziet, lijkt het eenvoudig genoeg en het is dan ook inderdaad maar een weet. ☼ Om achteruit een rechterzijweg in te rijden, draait men het stuur eerst naar links, alsof men een linkerzijweg in wilde gaan. Hierdoor gaat het achtereinde van den auto naar het midden van den weg wijzen en neemt het vooreind van den woonwagen in die beweging mee, waardoor het achtereind van dezen laatste in de richting van den zijweg gaat staan. Nu draait men het stuur naar rechts en rijdt verder op de gewone wijze den zijweg in. — Men onthoude dus: Bij het maken van achterwaartsche bochten eerst even den verkeerden kant opdraaien. ☼ Wat het reisvaardig maken van den wagen betreft, geldt hetzelfde dat voor alle reizen geldt: neem niet te veel mee, maar vergeet Uw kiektoestel niet. Eventuele tegenslagen of ongemakken kunnen dan dikwijls verzacht worden door het genoeg van het maken van een leuke foto. ☼ Voor verlichting hebben we een primus-lamp. Electrisch licht, aangesloten op den auto, heeft het nadeel, dat de accu's morgens wel eens kan blijken leeg te zijn. ☼ Onze garderobe bestaat uit kampkleeding, aangevuld met een gewoon sportpak. Onze smoking nemen we maar niet mee. We zullen wel in de buurt van Deauville

en Paris Plage komen, maar daar we toch niet van plan zijn ons daar op te houden, laten we dit kledingstuk maar thuis. Met onze overjassen wordt een en ander in de hangkast opgeborgen. De afdeeling ondergoed is in de kastjes boven de bedden. De toiletbenodigdheden gaan in een kastje boven de waschtafel, potten en pannen onder de aanrecht, waarop twee primustoestellen vastgeschroefd staan. De bergplaats voor koffie, thee, suiker enz. is naast de aanrecht. Boter wordt in een keldertje onder den vloer, beschermd tegen de directe zonnearmte, opgeborgen. ☼ Aldus uitgerust vertrekken we op een mooien Juli-dag, 's morgens om 11 uur, van onze woonplaats in het Gooi naar het Zuiden. Om 1 uur drinken we koffie tusschen Vianen en Gorinchem, 's middags te Breda, in plaats van thee, een kopje soep van een reclame-auto van Maggi, die we daar tegenkomen, om 8 uur gedineerd even voorbij Goes, waarna we bij invallende



AAN DE LAÏTA BIJ ST. MAURICE

duisternis op ons kampeerterein in de duinen bij Oostkapelle aankomen. — Over den afstand, dien men met een woonwagen per dag af kan leggen, valt dus niet te klagen. ☼ Na een paar dagen de genoegens van een stil strand genoten te hebben, zetten we over Vlissingen-Breskens de reis naar Frankrijk voort. 's Middags regent het pijpestelen en daar bovendien een der banden van den woonwagen langzaam leegloopt en dus wel lek zal zijn, besluiten we in de buurt van Sluis te overnachten. ☼ Den volgenden morgen vertrekken we, met een gerepareerde band, om kwart over negen van Sluis. De Belgische douane levert geen moeilijkheden op, maar de Fransche, waar we in den laten namiddag na een vloten tocht langs de Belgische badplaatsen aankomen, verlangt een lijst van den inventaris van den woonwagen. Daar we deze niet bezitten, worden we verzocht in den woonwagen plaats te nemen en er een te maken. Het valt niet mee.

deze opdracht zonder dictionnaire ten uitvoer te leggen; wat is een zeepbakje in het Fransch, wat een koekepan? Zeker om te voorkomen, dat we hem voor woordenboek zullen gebruiken, doet de douanier den wagen aan den buitenkant op slot, zoodat we in onzen eigen wagen gevangen zitten. Overigens zijn de heeren zeer vriendelijk en toonen groote belangstelling voor ons vehikel. Een van hen debiteert nog een grapje over het leven in woonwagens in het algemeen, dat van een zeer Franschen geest getuigt. ☼ 's Avonds kampeeren we op kaap Blanc Nez. Na het eten maken we een wandeling naar het monument voor de Fransche Marine, opgericht door haar Engelsche collega. Het uitzicht over zee in het rozige licht der nog even door de wolken brekende zon is schitterend. ☼ 's Morgens prachtig helder weer; uit den wagen kunnen we de krijtrotsen van Engeland zien. Na het ontbijt liggen we in het zonnetje, op een rotspunt, over de blikkerende zee te turen en kijken naar de schepen, die door het Kanaal varen. Jammer dat we geen verrekijker bij ons hebben. De menschen op het strand lijken dwergjes, we schatten, dat de rotsen hier wel 100 meter hoog zullen zijn; ze gaan loodrecht naar beneden. ☼

De zonnewarmte maakt ons lui en de lust om verder te trekken vergaat ons. We zullen hier dus nog maar een dag blijven. 't Is toch een heerlijk vrij gevoel, zoo maar te kunnen doen en laten waar je zin in hebt, niet te moeten, niet te hoeven willen; 't brengt ons in de echte vacantiestemming. En we nemen ons besluit met des te meer gemak, daar we weten, dat we direct verder kunnen gaan, als we daar plotseling lust toe zouden krijgen. Het reisvaardig maken en aankoppelen van den woonwagen duurt 5 minuten en dan kan men het op zijn gemak doen. ☼ 's Middags gaan we met den auto naar Calais, voor boodschappen. We treffen het, er is juist markt en er wordt een concours d'élégance voor automobielen gehouden. 's Avonds zetten we de klapstoeltjes en het klaptafeltje in de luwte van den wagen en dineeren copieus van de uit Calais meegebrachte lekkernijen. We hadden den slager op het hart gedrukt ons vooral een biefstuk zonder been erin te geven, maar niettemin is het nog lang geen Hollandsche biefstuk. Een half fleschje goede Fransche wijn vergoedt echter veel. ☼ Gedurende den nacht heeft het hard geregend, wat ons een vollen emmer water verschaft heeft. Achter aan den wagen is namelijk een gootje gemaakt, om

het regenwater, dat op het dak valt, op te vangen. ☼ Bij opklarend weer rijden we verder naar Boulogne. De weg gaat door duinachtig landschap en een paar kleinere badplaatsen. Door het heuvelachtige terrein krijgen we telkens prachtige vergezichten over zee. We rijden langs wegen, die volgens de kaart door bosch moeten gaan. In het Forêt de Crécy overnachten we. 't Is hier heerlijk eenzaam. 's Morgens ontbijten we met aardbeien, die we in het bosch gevonden hebben. ☼ Dan gaat het langs Abbeville, over den prachtigen Fransche rijksweg No. 28, door het Forêt d'Eu, in de richting van Rouen. Als we in het Forêt Verte bij Rouen willen kampeeren, worden we, voor den eersten en eenigen keer op onze reis, door een boschwachter verjaagd. Zonder permissie is het verboden hier te kampeeren. Een klein eindje verder vinden we gelukkig een uitstekende plek buiten het verboden terrein. ☼ Om Rouen te bezichtigen brengen we den woon-

wagen zoolang in een garage. ☼ 't Is erg warm geworden, veel te warm om lang in de stad te blijven. Gelukkig is appelwijn, de beroemde Cidre de Calvados, uitstekend voor den dorst, maar niettemin besluiten we om alleen 's avonds te rijden en zoo in vier dagen Lorient, aan de Zuidkust van Bretagne te bereiken. Na een prima Fransch dejeuner in een goed restaurant, rijden we dus verder over Elboeuf. We maken een omweg om een geschikte kampeerplaats te vinden, maar we zijn dezen keer niet gelukkig en zetten dus 's avonds laat de karavaan maar ergens langs den weg neer. ☼ We komen nu door een arme heidestreek: Calvados, het land van de Camembert, schijnt dus toch niet overal even vruchtbaar te zijn. Voorbij Falaise wordt het bergachtig, maar de woonwagen laat zich daardoor niet afschrikken; zoowel het klimmen als afdalen gaat zonder eenig bezwaar. ☼ Het Bois de Fougères is prachtig. Fougères zelf een leuk oud stadje met oude torens en vestingwallen. In St. Aubin vinden we een mooie Romaansche kerk. ☼ Te Rennes brengen we een bezoek aan kennissen. Ze kunnen zich niet voorstellen, dat we een kampeertocht maken. Op onze vraag, waarom, komt het antwoord: Ja, jullie



Foto Jan P. Strijbos

JUNI IN DE DUINEN. TEUNISBLOEM

zien er zoo netjes uit. We laten hun den wagen zien. Het succes is enorm, de uitroepen van bewondering laaien, vooral van de zijde der dames, met Fransch enthousiasme hoog op. ☼ 's Avonds kampeeren we in het Forêt de Paimpont, op een stil boschpad. Het is hier prachtig, afwisselend loofhout en dennenbosch. Het stille water van de vijvers glanst somber in het avondlicht. Als we onze wandeling voortzetten, komen we aan een stuwdam met een houtzaagmolen. De stilte van het woud wordt dan plotseling verbroken door het geblèr van kinderen, die hun ouders helpen met het schoonmaken van een auto. ☼ Den volgenden dag rijden we door bosch en hei, het is een arme streek, maar mooi. ☼ Van een hoog punt in den weg, zien we plotseling de zee weer en een paar uur later komen we in een voorstadje van Lorient aan. De bevolking is zeer vriendelijk. Na het eten doen we mee met hun balspel en als we moe en dorstig zijn geworden, gaan we met zijn allen onzen dorst lesschen in de dorpskroeg. Het wordt een genoegelijke avond: de Franschman van het platteland is een gemoedelijk mensch. ☼ Het bad, dat we den volgenden morgen in zee nemen, is niet zoo prettig. De zee heeft hier in het rotsige strand



JUNI IN DE DUINEN. KRUIPEND ZENEGROEN

diepe kuilen uitgeslepen, die bij eb vol met water blijven staan en natuurlijke zwembaden met prachtig helder water vormen, maar het krioelt er in van kreeften, krabben, vischjes en garnalen, zoodat we in voortdurenden angst verkeerden, zoo'n gedierte aan onzen kleinen teen te krijgen. ☼ Bij het vertrek zakt de woonwagen in een met los zand gevulden kuil. Het geeft een flinke klap. Oogenshijnlijk is er niets aan de hand, maar na eenigen tijd begint een wiel aan te loopen. Bij onderzoek blijkt er een veer gebroken te zijn. In Quimperlé brengen we den wagen in een garage. De reparatie zal een dag duren en wij pakken dus onze koffertjes om in een hotel te overnachten. ☼ Quimperlé is een aardig oud stadje: prachtige Romaansche kerk. ☼ Met den auto maken we een verkenningstocht in de omgeving, die resulteert in het vinden van een idyllische kampeerplaats aan het water. Den volgenden dag gaan we er, met den gerepareerden woonwagen, in een ontzettende hitte naar toe. We moeten een steilen weg afrijden om het water te bereiken, beneden blijven we in den modder steken, met moeite trekken we de karavaan er door. ☼ De passagiers van een bootje, dat voorbij vaart, schijnen buitengewone pret om ons te hebben. We kijken hen onnoozel aan, want we begrijpen absoluut niet waarom ze ons uitlachen. — Hadden we het maar geweten, een angstige nacht zou ons bespaard gebleven zijn! ☼ De vloed komt opzetten, hooger en hooger komt hij opzetten en als hij eindelijk zoo hoog komt, dat het land waarop we staan onderloopt, wordt het ons duidelijk waarom de passagiers van het bootje ons uitlachten. Teruggaan is onmogelijk, want de modderpoel, waarin we zijn blijven steken, is reeds ondergelopen. We halen den kelder leeg en wachten in angstige spanning af, hoe hoog de vloed ten slotte zal komen. Hij komt tot juist onder den vloer van den woonwagen. Er valt ons een zwaar pak van het hart als we zien, dat het water zakt. ☼ De modderpoel is volkomen onbegaanbaar en we zien in, dat we niet weg kunnen, voordat de zon er den volgenden dag een harde korst op gebakken zal hebben. Gelukkig komt de vloed 's nachts niet zoo hoog. 's Morgens gooien we zand en steenen in den modderpoel en halen bovendien nog een paar takkebosschen en wachten dan af tot de zon het hare tot verbetering van den weg zal hebben bijgedragen. Met een flink vaartje gaat het er dan doorheen, het gaat wel een beetje onzacht, maar we komen er door. ☼ Tot den avond rijden we dan naar het Noorden over zeer slechte wegen. We eten bij kaarslicht, want door het horten en stooten over den modderpoel is het kousje van de lamp gebroken. ☼ De Noordkust van Bretagne is niet minder mooi dan de Zuidkust. St. Briec en St. Quay zijn aardige badplaatsjes, het strand van Les Rosaires, een nieuwe badplaats, is prachtig. Het beroemde Paimpol valt tegen. ☼ Het begint weer te regenen, wat ons op de gedachte brengt, dat het wel eens



KEVERORCHIS

tijd zou kunnen zijn om weer naar huis te gaan. Het bestudeeren van den kalender en de kaart maakt ons duidelijk, dat dit inderdaad het geval is. ☼ We vertrekken dus denzelfden dag nog in de richting van Dinan, overnachten op een terrein, waar men blijkbaar van plan is binnenkort huizen te gaan bouwen en racen den volgenden dag weer met een flink vaartje over rijksweg No. 177 in de richting van Caen. Dien dag hebben we 210 km. gereden. We komen dan door het echte Calvados, een prachtig land. ☼ Den vijfden dag na ons vertrek uit Bretagne zijn we in St. Valéry sur Somme. We zijn hier vlak bij het vermaarde Le Touquet en willen daarom even een kopje koffie op de boulevard gaan drinken. Op de boulevard is echter geen enkel groot hotel te bekennen. We zijn bang verkeerd te zijn gereden, er liggen hier zooveel badplaatsen langs de kust. We vragen aan een jongen of we in Le Touquet zijn. Hij knikt vriendelijk van ja, maar op zijn gezicht staat duidelijk te lezen, dat hij er aan twijfelt of we in onze bovenkamers wel heelemaal in orde zijn. — We vinden de Palace en Grand Palace hotels eindelijk aan de landzijde van het dorp in een bosch, dat bijna een park is. Hier liggen ook tennis- en golfvelden en een Casino. — De koffie is uitstekend. ☼ 's Avonds kampeeren we in het Bois de Ham, tusschen St. Omer en Bergues. ☼ Aan de grens geen moeilijkheden. ☼ Wij rijden nu weer door het Vlaamsche land en de atmosfeer begint weer iets Hollandsch te krijgen, niet meer dat felle van het Zuiden; de horizon wordt weer wazig. ☼ Dien avond slapen wij weer bij Sluis in Holland. Het is dan juist drie weken geleden, dat wij hier vandaan vertrokken. Den volgenden dag rijden wij nog even langs Oostkapelle om een paar dingen, die we daar als overbodig achtergelaten hebben, op te halen en dan wenden we het stuur weer huis-toe. ☼ Als we thuis den tocht nog eens in gedachten nagaan, komen we tot de slotsom, dat de woonwagens, zooals die thans gemaakt worden, bijna volmaakt zijn, 200 km per dag kan men zonder inspanning afleggen en zonder dat de maaltijden in het gedrang komen. ☼ Bij het zoeken naar een geschikte kampeerplaats hebben we nooit onoverkomelijke bezwaren ontmoet; moeilijk was soms wel het vinden van een beschaduwde plekje voor de middagrast, speciaal in weide- en akkerbouwstreken. Huiselijke bezigheden, zooals waschen en strijken, leverden ook geen moeilijkheden op. Een ouderwetsche kachelbout wordt op een primus warm gemaakt en op de tafel kan men uitstekend strijken. Van een werkelijk zich behelpen is gedurende de geheele reis geen sprake geweest, integendeel, de moderne woonwagen wordt met recht een week-end-huisje-op-wielen genoemd.

A. J. D.



Foto C. A. v. d. Gen

KAMPERFOELIE

JUNI IN DE DUINEN (Slot van bladz. 279)

DE lange stamper, die eerst vrij recht omlaag hing, gaat zich bij het lengen van den bloeitijd langzaam omhoog krommen, totdat de stengel vlak onder de meeldraden komt te liggen en het bevruchtende stuifmeel opvangt. Van het ruig viooltje, *Viola hirta*, is het zoo goed als zeker dat zij vruchten vormt door een typische zelfbestuiving. Dicht bij de aarde, verborgen onder haar bladeren, zullen wij bij eenig zoeken zeker de vruchten vinden, die uit de z.g. geheime of cleistogame bloemen zijn ontstaan. Dit zijn bloemen, die niet echt tot bloei komen, waarvan de groei der bloembladeren is geremd en het geheele bevruchtingsproces zich dus als het ware in het geheim, in den knop, afspeelt. Ook andere viooltjessoorten vormen deze cleistogame bloemen en ook bij andere planten komt deze eigenaardige manier van zaadvorming wel voor. Wat de oorzaak van dit alles is, is nog niet opgehelderd. Zeker is het geen directe reactie op uitgebleven insectenbezoek, want cleistogamie komt ook voor bij planten, die onafhankelijk zijn van insecten, zelfs wel bij windbloeiërs. Hoogstwaarschijnlijk is het een erfelijke aanleg van bepaalde planten, die, wanneer de uitwendige omstandigheden, kou, droogte en duisternis meewerken, de typische wijze van voortplanten vertoonen. ☒ Heel wat meer insectenbezoek heeft de moeraswespenorchis, *Epipactis palustris*. Bonte zweefvliegen staan langen tijd stil in de zon, tot zij met een plotseling zijdelings uitschieten op de onderlip van een bloem terecht komen. Als ze weer wegvliegen, krijgen ze twee stuifmeelklompjes mee. Ook het kruipend zenegroen, *Ajuga reptans*, zullen we in de berkeboschjes aantreffen en deze plant prijkt in Juni met frissche, blauwe bloemen; later in het jaar gaan zich de uitloopers vormen. ☒ Maar ook buiten de vochtige duinpannen vinden we nu een overvloed van bloeiende planten. Gansche hellingen zijn sneeuwwit gekleurd door de duinroosjes en egelantiërs geuren alom. In de meidoorns zoemt het bijenkoor en op de platte tuilen van de Geldersche roos en van de Lijsterbes komen wespen, sluipwespen, kevers en vliegen hun voedsel halen. De rozen daarentegen lokken weinig insecten, want de egelantier heeft weinig, de duinroos in het geheel geen honing. Wel echter komt het Junikevertje zich te goed doen aan meeldraden en hij is ook degeen die de bekende ronde gaatjes maakt in de witte bloembladen van



DUINROOSJES

de duinroos. Dat dit struikje het uithoudt op vrij droge hellingen zal voor een deel ook wel te danken zijn aan zijn zeer lange wortels. Iedereen die wel eens geprobeerd heeft een stuk van die prachtige plant uit te graven, om het in eigen tuin over te planten, zal zijn werk na korten tijd hebben opgegeven, omdat er geen eind aan de wortels scheen te komen. ☒ Een van de mooiste planten in het droge duin is nu de hondstong. Zilvergrijs zijn de bladeren nog, waarin de knoppen opengaan en donkerpurperen bloemen te voorschijn komen, en zoo lijkt de plant niets op den lastpost, die hij later wordt, als de vruchtjes rijpen en zich haken aan jas en broek, tot er geen plekje meer overblijft. Ook de kromhals met nietige blauwe bloemen staat in bloei, maar veel mooier is nog de ossetong. De lange bloeischicht gaan zich nu ontrollen en in de donkerblauwe bloemen prijkt prachtig het witte hartje. Tot dezelfde familie als de laatste drie planten behoort het slangenkruid, dat midden Juni op zijn mooist is en omzwermd wordt door talrijke bijen en hommels. Al deze planten kunnen tamelijk wat droogte verdragen, al komen ze ook weer niet overal voor. De muurpeper spant de kroon, want als veel vetplanten kan hij een lange droogteperiode verdragen. Hij kan zelfs er tegen een paar dagen vergeten in den tuin te blijven liggen! Dan nog gaat hij voort zijn gele bloemsterren te openen en breidt zich gezellig tusschen de steenen van een rotstuin uit. Ook de witte akkerhoornbloem, de vergeetmijnetjes, die dikwijls miniatuurkleine vormen aannemen, de drie-
kleurige viooltjes, de later in het jaar bloeiende teunisbloem behooren tot de droogteflora. En tusschen dat alles woekeren de bramen, kruipt de wilg en staat het Jacobskruiskruid, waarom heen de roodzwarte vlinders vliegen. We prikken ons aan een steekelige duindoorn, waaraan nog wel enkele bloemen in de geelbruine schubben zijn verborgen en plotseling ontdekken we misschien een heel vreemde plant, een ontkiemd zaadje uit het fazantenvoer. Fazanten behooren op veel plaatsen tot de troetelkinderen van de duinbezitters en menig standje wordt opgelopen als we niet streng acht geven op het „Verboden Toegang”. ☒ Een paar weken duurt deze bloeitijd in de duinen. Rijen zich de zomerdagen tot een langen tijd aaneen, dan is het gauw gedaan met de bloemenweelde, maar komt er ook eens een regenbuitje, dan blijft de heele maand Juni de mooiste tijd voor de duinen.